

Beleidslijn

Eucharistie op zondag, vieringen van Woord en communie in een beperkt aantal kerken en een brede gebedscultuur overall

Inleiding

“De Kerk van Christus komt sinds Pinksteren altijd trouw bijeen om het paasmysterie te vieren op de dag, die vanwege de verrijzenis van de Heer ‘dag des Heren’ wordt genoemd. Tijdens die bijeenkomst op zondag leest de Kerk wat in al de Schriften op Christus betrekking heeft (Lc 24, 7) en zij viert de eucharistie als gedachtenis aan de dood en de verrijzenis van de Heer, totdat Hij wederkomt.¹”

De eucharistie neemt in het leven van de Kerk een uitzonderlijke en onvervangbare plaats in. De Kerk wordt opgebouwd, ontstaat en vernieuwt zich vanuit de eucharistie. Ze leeft van de eucharistie (cf. Johannes Paulus II, *Ecclesia de eucharistia*, 2003).

Die overtuiging was ook de leidraad van de beleidsdocumenten *Eucharistie vieren op zondag* (2006) en *Op weg naar pastorale eenheden in het bisdom Hasselt* (2015). De keuze voor de eucharistieviering op zondag werd mee uitgedrukt in het idee van de verzamelbeweging naar ‘eucharistische gemeenschap(pen)’ en in het bepalen van één zondagskerk per pastorale eenheid.

De situatie is vandaag grondig aan het wijzigen. In heel wat pastorale eenheden of federaties is het aantal eucharistievieringen teruggebracht tot enkele of zelfs één. Deze beweging volgt niet enkel het dalend aantal priesters, maar ook de krimp in mogelijkheden van de parochies en plaatselijke gemeenschappen en het soms kleine aantal deelnemers aan de zondagsviering. De komende jaren halen de cijfers ons in. Het aantal actieve priesters neemt zienderogen af.² Ook heel wat priesters emeriti, die onze gemeenschappen een grote dienst bewijzen, stoten op de grenzen van hun mogelijkheden. Bovendien is zomaar ‘opstaan na corona’ voor verschillende van onze liturgische gemeenschappen niet evident. En ervaringen met participatie aan de eucharistie via streaming en media stellen ons ook indirect na corona voor nieuwe uitdagingen inzake sacramentele beleving en het reëel samenkomen van gemeenschappen voor de ontmoeting met de Verrezen Heer op zondag. Het is duidelijk dat we om uiteenlopende redenen op een kritische grens komen. Welke mogelijkheden zijn er?

¹ *Directorium voor vieringen op zondag bij afwezigheid van een priester*, uitgegeven op 10 juni 1988, Congregatie voor de Eredienst, nr. 1. Voortaan aangeduid met *Directorium*.

² Over 5 jaar verwachten we dat er maximaal 45 actieve priesters (leeftijd tot 75 jaar) werkzaam zullen zijn in 56 pastorale eenheden.

1. Vieringen van Woord en communie in het blikveld

In 1988 werd door Rome een kerkelijk document gepubliceerd: het *Directorium voor vieringen op zondag bij afwezigheid van een priester*. Daarin staat geschreven: “Ook als er geen eucharistieviering is, blijft het wenselijk dat de rijkdom van de heilige Schrift en het gebed van de kerk toegankelijk worden gemaakt voor de gelovigen die op zondag op verschillende wijzen samenkomen, zodat zij de lezingen die in de loop van het jaar in de eucharistieviering voorkomen, noch de gebeden van de liturgische tijden moeten missen.” (*Directorium*, nr. 19)

Er werd een concrete vorm van vieren voorgesteld. “Onder de vormen die in de liturgische traditie voorkomen wanneer geen eucharistie gevierd kan worden, verdient de viering van het woord Gods een bijzondere aanbeveling. (*Sacrosanctum Concilium* 35,4) Zo mogelijk wordt de dienst met de eucharistische communie besloten. Zo worden de gelovigen tegelijkertijd met het woord en met het lichaam van Christus gevoed.” (*Directorium*, nr. 20) Dat is de ‘viering van Woord en communie’.

Het komt aan de bisschop toe om te beslissen of deze vieringen ingericht worden in zijn bisdom (cf. *Directorium*, nr. 24). In de voorbije decennia en in de lijn van dit document hebben we in ons bisdom geoordeeld dat door de nabijheid van kerken waar de zondagse eucharistie wordt gevierd, vieringen van Woord en communie niet nodig waren (cf. *Directorium*, nr. 18). Wie de eucharistie wilde vieren, kon toch vrij gemakkelijk deelnemen aan een misviering in de buurt.

In het beleidsdocument van 2015 *Op weg naar pastorale eenheden* hebben we wel de mogelijkheid opengelaten voor gebedsvieringen op zondag als een “mogelijk verantwoorde optie in de verdere toekomst, indien de verzamelbeweging rond de zondagskerk en eventueel enkele andere plaatsen van eucharistie voltrokken is, en er op die plaatsen niet meer elke week in de eucharistie kan worden voorzien. (*Op weg naar*, nr. 23)”

Dat moment lijkt nu aangebroken. Uiteraard is de eerste keuze om eucharistie te vieren. Maar onder bepaalde voorwaarden en op bepaalde plaatsen is er ook ruimte voor ‘vieringen van Woord en communie’.

We willen in deze beleidslijn aangeven onder welke voorwaarden zo een viering mogelijk is.

2. Wanneer is een viering van Woord en communie mogelijk?

2.1. Enkele principes

Welke principes leiden ons denken?

We denken vanuit de gemeenschap die leeft van de eucharistie.

De zorg om het **leven van de gelovigen in verbondenheid met Christus** moet vooropstaan.

Gemeenschap vormen is daarbij het middel bij uitstek: verenigingsleven, diaconaal, catechetisch, liturgisch en gebedsleven, zowel plaatselijk als in de pastorale eenheid.

Maar de viering van de **eucharistie verbindt dit alles**, verzamelt het, brengt het tot zijn hoogtepunt en wordt bron voor vernieuwd pastoraal leven. De keuze voor de eucharistie in de

zondagskerk mag niet tot gevolg hebben dat pastoraal leven elders wegwijnt maar dat het er juist door bevoeid wordt. Het hele pastorale leven moet op zijn beurt verwijzen naar de eucharistie als hoogtepunt en bron.

Van meet af aan dient dus in de pastorale eenheid de organisatie van de liturgie en de organisatie van de pastoraal met elkaar te sporen. **Goed gekozen kerken en momenten** van eucharistieviering gaan hand in hand met een brede waaier aan goed gekozen plaatsen en momenten voor het pastoraal bezig zijn, zowel op het vlak van diaconie, catechese en liturgie als van gemeenschapsvorming.

Het kiezen van deze kerken en momenten en het eventueel invoeren van vieringen van Woord en communie is de vrucht van **een onderscheidingsproces** dat het kerkelijke denken helpt sporen met onze mogelijkheden en onmogelijkheden en met hetgeen pastoraal en theologisch verantwoord is.

2.2. Welke kerken en momenten komen in aanmerking voor een viering van Woord en communie?

De zondag met zijn vooravond is bij uitstek de dag van de eucharistie.

De viering van Woord en communie komt dus op de eerste plaats in het blikveld voor die pastorale eenheden waar bij gebrek aan priester zelfs in de zondagskerk geen eucharistie op zondag of zaterdagavond kan plaatsvinden. De viering van Woord en communie zal dan plaatsvinden in de **zondagskerk** van die pastorale eenheid. De zondagskerk is dus de ankerplaats, zij het niet exclusief.

Er zijn in de huidige situatie ook **kerken waar tot op heden op zondag of zaterdagavond de mis gevierd wordt** maar die niet zijn aangeduid als zondagskerk van de pastorale eenheid³.

Voor die plaatsen moet er op termijn een onderscheidingsproces plaatsvinden om te oordelen in welke van deze kerken een viering van Woord en communie naast de eucharistie in de zondagskerk pastoraal zinvol en haalbaar is.

2.3. Het onderscheidingsproces en zijn criteria

Er moet een onderscheidingsproces plaatsvinden om te komen tot een oordeel.

Deelnemers aan dit proces of bezielers van het proces zijn: **het team van de pastorale eenheid** en de pastores, **een of enkele vertegenwoordigers van de betreffende plaatselijke gemeenschap**, de **deken** en/ of het **parochievicariaat**.

Het onderscheidingsproces moet uiteindelijk leiden tot een concrete beslissing over het al dan niet inrichten van een viering van Woord en communie in een (of meerdere) bepaalde kerk(en). Het is aan het team van de pastorale eenheid/federatie in overleg met de deken om

³ We zijn ons ervan bewust dat het woord ‘zondagskerken’ op het veld in twee betekenissen gebruikt wordt: (1) strikt genomen is er maar één zondagskerk per pastorale eenheid aangeduid; (2) op vele plaatsen worden de kerken waar wekelijks (of regelmatig) op zaterdagavond of op zondag mis wordt gevierd ook ‘zondagskerk’ genoemd. Wij gebruiken hier het begrip ‘zondagskerk’ in betekenis (1), in overeenstemming met de beleidstekst *Op weg naar pastorale eenheden in het bisdom Hasselt. Beleidstekst voor de territoriale pastoraal*, 2015.

schriftelijk een voorstel aan de vicaris van de parochies voor te leggen. Met de beslissing van de bisschop wordt het **onderscheidingsproces bezegeld**.

Welke criteria spelen een rol in het onderscheidingsproces?

- a. Overweeg in welke mate de eucharistievieringen die nu gehouden worden beantwoorden aan de hogergenoemde principes (2.1): **de band met het pastorale leven in de plaatselijke gemeenschap en met heel de pastorale eenheid**. Is er gebedsleven, catechese of diaconale inzet die in de eucharistie tot een blij hoogtepunt van vieren komt? Of is de eucharistie zelf het enige teken van leven in deze gemeenschap? Om dit oordeel te vullen kan externe hulp welkom zijn. Vandaar de aanwezigheid van de deken of van een medewerker van het vicariaat parochies. Zij kunnen objectieve criteria aanreiken om te komen tot een afgewogen oordeel.
- b. Kijk naar de **kwaliteit van vieren**: zijn er een koster, misdienaars, lectoren, organist, zangers, bloemschikkers, schoonmakers, enz.? Is de gemeenschap waar de eucharistie gebeurt in staat om een mooie viering te verzorgen? Is er een voldoende aantal deelnemers?
- c. Houd rekening met **het aantal beschikbare priesters en hun mogelijkheden**. We houden het principe aan dat priesters drie vieringen voorgaan op de zondag en de zaterdagavond samen. De priesters dienen zelf hun grenzen en mogelijkheden aan te geven. Denken op langere termijn en de zorg voor elkaar kan hier de leidraad zijn.

In de zondagskerk of nog enkele andere kerken waar **wegens het aantal aanwezige priesters** de eucharistieviering niet mogelijk is én het volgens voorgaande criteria zinvol en haalbaar is, kan worden overgegaan tot **viering van Woord en communie**.

Op geregelde tijd wordt in deze kerk(en) toch de eucharistie gevierd of worden de gelovigen gevraagd aan te sluiten bij de eucharistieviering in de zondagskerk, opdat er **geen ‘afgesneden’ gemeenschappen** ontstaan. We willen vermijden dat gemeenschappen vieringen van Woord en communie meemaken en nooit de eucharistie vieren.

2.4. Specifieke voorwaarden voor vieringen van Woord en communie

Als duidelijk is welke kerk in aanmerking komt voor een viering van Woord en communie, komt een nieuw onderscheidingsproces op gang. Vieringen vergen immers krachten. Ook hier onderscheiden we een aantal voorwaarden en criteria.

- Vieringen van Woord en communie “mogen **nooit** plaatsvinden als de eucharistie **dezelfde dag** (zondag) ter plaatse al werd gevierd of nog gevierd zal worden, **of** als zij daar de **voorafgaande avond** (zaterdag) al gevierd werd” (*Directorium*, nr. 21). Bij uitbreiding kan er om dezelfde reden binnen de pastorale eenheid of federatie nooit een viering van Woord en communie plaatsvinden op hetzelfde moment als de eucharistieviering in de zondagskerk. Op die manier wordt het leven ter plaatse gesteund

en gevoed. Tegelijk wordt het verzamelen van mensen in de zondagseucharistie niet verhinderd.

- De vieringen van Woord en communie moeten **liturgisch verantwoord** zijn en verlopen volgens de voorgeschreven orde van dienst voor deze vieringen⁴.
- De **voorgangers** in de viering van Woord en communie leven zelf vanuit de eucharistie, ze nemen zelf zo veel mogelijk deel aan de zondagseucharistie. Ze zijn voldoende verbonden met het leven van geheel de pastorale eenheid. Het kunnen **diakens** of **parochieassistenten** zijn, maar ook **gebedsleiders-vrijwilligers**. Ook hier is de vraag of deze personen er zijn; ook zij moeten hun mogelijkheden en grenzen aangeven. Ze dienen een goede liturgische **vorming**⁵ te hebben genoten en – voor zover zij niet in het **gewijde ambt** staan - door de bisschop **gemandateerd** te worden.
- De voorganger in het gebed maakt uitdrukkelijk de **verbinding** met de eucharistie in de zondagskerk en roept de aanwezigen op deze verbondenheid te beleven.
- **Medewerkers** aan gebedsvieringen nemen deel aan het parochiale leven en aan de eucharistieviering in de zondagskerk of elders. Zo maken ze de band met de grotere gemeenschap en geven gestalte aan de eucharistische verbondenheid.

2.5. Een voortgaand proces met regelmatige evaluatie

Het onderscheidingsproces is niet beëindigd wanneer vieringen van Woord en communie ergens worden ingericht. Het proces loopt verder en vraagt **een jaarlijkse evaluatie met het vicariaat parochies** aan de hand van bovenstaande criteria. Vooral het leven zelf van deze liturgische gemeenschap moet blijvend getoetst worden (zie 2.2. principes en 2.3. criteria a en b.). Zonder een minimum aan verantwoordelijkheid en draagkracht voor al deze elementen is het louter liturgische vieren – hoe intrinsiek waardevol ook – niet het krachtige teken van een levendige gemeenschap die leeft van de gedachtenis aan de dood en de verrijzenis van Jezus Christus.

2.6. Bijkomende pastorale overwegingen

- Naast de bestaande eucharistieviering in de zondagskerken is een viering van Woord en communie mogelijk **voor bewoners van woonzorgcentra of voor patiënten in ziekenhuizen**; dit is geen concurrentie voor de pastorale eenheid maar een pastoraal dienstwerk aan zieken en bejaarden.
- Vanuit pastoraal standpunt is het te overwegen of lokale gemeenschappen niet op **een weekdag** de eucharistie kunnen vieren. Dan moet er natuurlijk een priester beschikbaar

⁴ Het directorium beschrijft de orde van dienst voor de samenkomst zonder eucharistieviering in de nrs. 35-50. Het komt ook de bisschop toe een eigen liturgisch verantwoorde orde van dienst voor te stellen.

⁵ Het vicariaat Vorming en de Commissie liturgie worden gevraagd om een degelijke vorming te organiseren of om mensen met ervaring samen te brengen voor onderlinge uitwisseling en verrijking.

zijn; en ook hier gelden criteria om te oordelen wat zinvol en haalbaar is voor alle betrokkenen. De weekdagviering wordt niet als een zondagsviering gevierd.

- In **bedevaartsoorden** kan een eigen regeling van kracht zijn in het kader van de pastorale eenheid of federatie.
- Naast vieringen van Woord en communie kan een pastorale eenheid ook denken aan een alternatief. **Vanuit de zondagse eucharistieviering** kunnen gelovigen **de H. Communie naar zieken brengen** en met hen even bidden voor het ontvangen van de communie. Ook dat sticht gemeenschap in de zondagsviering en reële verbondenheid over heel het territorium van de pastorale eenheid.

3. Een bredere gebedscultuur in missionair perspectief

De gedachtenis aan Jezus, aan zijn lijden, dood en verrijzenis en de band met God kan vele vormen aannemen. Vanaf de eerste eeuwen hebben de herders de gelovigen herinnerd aan de noodzaak op zondag bijeen te komen om het Woord van God te beluisteren en aan de eucharistie deel te nemen. Maar het liturgische leven en het gebedsleven beperkt zich niet tot de eucharistie. Juist vanuit het Woord van God en de eucharistie als bron hebben zich vele vormen en mogelijkheden van bidden en samenkomen ontwikkeld. Een **rijke diversiteit aan liturgie en gebed** zal mee het leven en de levendigheid van onze gemeenschappen kenmerken.

In de beleidslijn van 2006 was er sprake van een **'bredere gebedscultuur'**. We willen de gedachte terug opnemen, maar in het daglicht van de huidige situatie. De inzichten in missionaire pastoraal die we ons sindsdien proberen eigen te maken, vragen eveneens nieuwe stappen. We hopen dat er creativiteit mag zijn in onze gemeenschappen en dat gelovigen initiatieven nemen om te bidden of samen te komen, hoe klein ook. Het is niet omdat er geen regelmatige eucharistie gevierd wordt dat gemeenschappen niet levendig zijn.

Maar opdat ook die initiatieven vruchtbaar zouden zijn, moeten ze een plaats en erkenning krijgen in het geheel van de pastorale eenheid. We willen immers geen wildgroei maar vruchtbaarheid. Daarvoor is gezamenlijk overleg en onderscheiding nodig met het team van de pastorale eenheid. Van hen wordt gevraagd dat ze goede loten en vruchten herkennen, dat ze snoeien en bevestigen.

Buiten de gebruikelijk tijdsspanne van eucharistie of viering van Woord en communie op zondagvoormiddag of zaterdagavond (zie 2) zijn er dus in onze kerken en gemeenschappen andere gebedsmomenten mogelijk, zeker op weekdagen. Plaatselijke gemeenschappen of groepen kunnen **initiatief nemen voor gebed en samenkomst in hun kerk**. We denken aan aanbiddingsgebed, getijdengebed, gebedswaken, Taizé-gebed, rozenkrans, kruisweg, meditatie, stil gebed, bezinning met een beeldmeditatie die aansluit bij de tijd van het jaar of de zondag... Opnieuw pleiten we hier voor open kerkgebouwen. Het geeft passanten de kans

om persoonlijk te bidden en het geeft onze kerken een bestemming die tot hun wezen behoort. Maar ook hier moet een onderscheidingsproces plaatsvinden. Wat is daarvoor nodig?

- Het tijdstip waarop dit wordt ingericht, toont duidelijk dat het geen viering is ter vervanging van eucharistie of viering van Woord en communie elders.
- Het moet gebeuren in overleg met het team van de pastorale eenheid en de pastoor-moderator of de algemene coördinator.
- De pastoresploeg of het team kunnen zulke initiatieven ondersteunen, maar de praktische organisatie en concrete uitwerking moeten plaatselijk gedragen worden.

Ongetwijfeld is het interessant als op dit vlak een intense uitwisseling groeit tussen ervaringen in alle pastorale eenheden en zelfs tussen pastorale eenheden en religieuze gemeenschappen, gebedsgroepen en nieuwe kerkelijke bewegingen.

Besluit

Tussen november '21 en februari '22 werd deze tekst als voorpublicatie bij de dekenale ploegen van priesters, diakens, parochieassistenten en eventueel teamleden voorgesteld en toegelicht, om daarna verder zijn weg te vinden in de pastorale eenheden.

Het verlangen is dat er met deze beleidslijn over eucharistie op zondag, over vieringen van Woord en communie op zondag in een beperkt aantal kerken en over een brede gebedscultuur overal, kerkelijk en spiritueel leven mag groeien in onze gemeenschappen in gedachtenis aan het lijden, sterven en verrijzen van Jezus. Hij heeft immers beloofd: “Ik ben met jullie, alle dagen, tot aan de voltooiing van deze wereld” (Mt 28, 20).

We wensen allen die zorg dragen voor de pastoraal – priesters, diakens en leken – een heilzame weg in hun verantwoordelijkheid voor de christelijke gemeenschappen in het algemeen en - daar waar het nodig is – in het voorgestelde onderscheidingsproces omtrent de organisatie van de zondagseucharistie en een eventuele viering van Woord en communie op zondag.

Hasselt, 16 februari 2022

Karel D’Huys
Vicararis-generaal

+ Patrick Hoogmartens
bisschop van Hasselt